

Două monumente de cult construite de arhitectul ceh Josef Hlavka la Cernăuți

Ilie Luceac

Vechea necropolă a domnilor Moldovei, biserica Sf. Nicolae, a servit drept catedrală a Episcopiei de Rădăuți până după anexarea Nordului Moldovei la Imperiul Habsburgic. În 1782, sediul episcopiei a fost strămutat la Cernăuți, Dositei Herescu fiind numit episcop exempt al Bucovinei, instalat în scaunul eparhial de la Cernăuți. Administrația militară a Bucovinei a fost nevoită să-i construiască în grabă o reședință episcopală. Clădirea cu această menire, terminată la rezezală în 1783, avea un aspect sărăcăcios. Ea era compusă din încăperi mici și joase, cu o mică capelă pardosită cu cărămidă. Prinzând o ciupercă din cauza umezelii, în 1790 o parte din această clădire s-a prăbușit, restul trebuind să fie dărâmată, așa încât episcopii Dositei Herescu, Daniil Vlahovici, Isaia Baloșescu și parțial Eugenie Hacman au fost nevoiți să se mute în dese rânduri prin diferite case luate cu chirie și total necorespunzătoare demnității postului pe care îl ocupau.

Cu toate plângerile și rapoartele făcute de episcopul Eugenie Hacman între anii 1851–1852 către administrația din Lemberg (Lvov) și Ministerul Cultelor din Viena, prin care P. S. S. arăta că mutarea episcopului dintr-o casă în alta este nedemnă, abia în 1860 Ministerul Cultelor emite un decret prin care este anunțat concursul pentru noul proiect ai reședinței. Acest concurs îl va câștiga renumitul arhitect ceh Josef Hlavka, autorul Operei Imperiale (Hof-Oper), al Liceului academic, Bisericii Lazariților și al Bisericii Sf. Ottomar din Viena, al Maternității din Praga, al bisericii din Köpfing (Austria de Sus) și altele – de toate, circa 140 de imobile diverse, cu o stilistică inconfundabilă. Cele mai multe au fost construite pe Ringstrasse din Viena. Josef Hlavka s-a născut la 15 februarie 1831 în orașelul Preezticz din Cehia și a murit la 21 aprilie 1908, în orașul Lujany (Cehia). Pe lângă marile proiecte ale Reședinței Mitropolitelor Bucovinei și Dalmației și al Bisericii armeano-catolice din Cernăuți, arhitectul ceh a proiectat și alte edificii de cult. Hlavka este fondatorul Academiei Naționale de Arte din Cehia. După proiectul întocmit de el pentru reconstrucția catedralei Santa Maria del Fiore din Florența, Josef Hlavka a câștigat concursul cu proiectul pentru construcția Reședinței Mitropolitane din Cernăuți. Paralel cu realizarea acestui proiect, Josef Hlavka proiectează și Biserica armeano-catolică din Cernăuți, care a fost construită între 1869-1875.

Chiar „a doua zi după sfințirea bisericii catedrale, anume la 6 iulie 1864, s-a așezat temelia pentru noul *Palat mitropolitan* din Cernăuți, care s-a terminat numai la 1882, în zilele mitropolitului Silvestru”¹.

Splendida clădire a Reședinței mitropoliților din Bucovina – unul dintre cele mai frumoase monumente arhitectonice din răsăritul Europei – mai bine de o sută de ani stă drept mărturie a bogățiilor Bucovinei (piatra, o parte din marmoră și alabastru din Carpații Bucovinei, mărgeanul, lemnul din pădurile Fondului Bisericesc de la Bilca și Vicov – toate materiale din Bucovina, folosite la construcția Palatului), a muncii și talentului meșterilor români din partea locului.

Concepută în stil mauro-bizantin, după modelul palatului califilor mauri din Granada (Spania), cu ziduri roșii-cărămizii, având aspectul unei cetăți medievale și bogat decorată ca un castel spaniol, *Reședința* se compune din trei clădiri distincte, așezate în formă de careu. Primul corp, cel din stânga, dacă privești de la poarta de intrare, a fost finisat între anii 1866-1870.

Zugrăvirea interiorului, decorarea și pictura lui a realizat-o pictorul vienez Carol Iobst în 1869. Acest corp cuprinde și *Biserica seminarială* închinată *Sf. Trei Ierarhi, Vasile cel Mare, Grigore Teologul și Ioan Gură de Aur*.

În 1872 arhitectul Josef Hlavka s-a îmbolnăvit grav și a fost nevoit să se întoarcă la Viena. Lucrările celorlalte două corpuri au fost conduse în continuare de ajutorul său, inginerul Reinecke, și, ulterior, de arhitectul Felix Ksiezarski din Cracovia. Terminarea lucrărilor a întârziat cu zece ani, față de termenul stabilit la început. Din păcate, Josef Hlavka nu a putut să-și vadă finisată lucrarea sa cea mai frumoasă – Reședința Mitropoliților din Bucovina.

Catapetesmele celor două biserici ale *Reședinței mitropolitane* s-au terminat de pictat în 1880, fiind sfințite de către mitropolitul Silvestru Morariu în ianuarie 1882.

Corpul din dreapta de la intrarea în *Reședință* are un turn cu ceas. El a fost numit în trecut *Mănăstirea*, fiind destinat inițial clerului monahal al capelei și al Catedralei episcopale nou construite. Pictura decorativă a capelei a fost executată de pictorul Carol Iobst în colaborare cu profesorul vienez Johann Klein. Capela are hramul *Sf. Ioan Botezătorul*. Ulterior, acest corp a fost numit *Presbiteriu*. În el a funcționat pe vremuri prima tipografie românească din Bucovina, întemeiată în 1882 de către mitropolitul mecenat Silvestru Morariu-Andrievici.

Clădirea principală a palatului este cea din mijloc. Aici au fost pe vremuri biroul secretariatului Mitropoliei, Salonul roșu și Salonul albastru, Sălile de

¹ Ion Nistor, *Istoria bisericii din Bucovina și a rostului ei național-cultural în viața românilor bucovineni*, București, 1916, p. 63.

ședințe ale Consiliului eparhial și celebra Sală sinodală sau așa-zisa Sală de marmoră. Sala sinodală a devenit istorică prin faptul că aici s-a votat unirea Bucovinei cu Regatul României, în 28 noiembrie 1918.

Pictura interioară executată în sălile corpului central și în Sala sinodală de meșterii români Epaminonda Bucevschi, Eugen Maximovici, Traian Bărgăuan, cât și de pictorul ceh Carol Swoboda, merită o descriere aparte.

Unul din urmașii lui Bucevschi în postul de pictor diecezan după Nicu Mesederu a fost profesorul Eugen Maximovici, care a executat portretele lui Alexandru cel Bun și Ștefan cel Mare pentru fosta sală de recepție din Reședința Metropolitană.

Între anii 1888–1889, cel mai mare pictor al Bucovinei Epaminonda Anibal Bucevschi se va muta cu traiul de la Viena la Cernăuți. Protectorul și prietenul său, Silvestru Morariu-Andrievici, fusese numit la 1 aprilie 1877 arhimandrit consistorial și vicar general arhiepiscop (locuitor al mitropolitului), iar la 12 martie 1880, arhiepiscop al Cernăuțiului și mitropolit al Bucovinei și Dalmației. Odată cu creșterea influenței în afacerile bisericești din Bucovina ale acestui iubitor de artă și animator al culturii, Epaminonda Bucevschi se bucură de sprijinul său binevoitor, de atenție și apreciere. Mitropolitul Silvestru simțea nevoia să-l vadă zilnic și să discute cu el. Ritualul cafelei de fiecare zi, servită la Preasfințitul părinte se prelungea cu discuții așezate și înțelepte despre artă.

Atelierul lui Bucevschi, care devenise între timp pictor diecezan, se afla în corpul din stânga al Reședinței Mitropolitane, la etajul întâi. Corneliu Gheorghian își amintește că „atelierul lui Bucevschi avea la dispoziția sa mai multe camere care cuprindeau un adevărat muzeu. Era un colecționar pasionat. Dădea și ultimul ban pentru un obiect de artă, pentru un lucru frumos ce-i plăcea”². Așa își întreținea locuința la Viena, aceasta fiind un „cuib de rară și distinsă omenie, ce era predestinat să ajungă liman de prietenie acestor băntuiți ai soartei: lui Eminescu, lui Porumbescu!”³.

Ciprian Porumbescu nota într-o scrisoare din 13 octombrie 1879, trimisă din Viena tatălui său: „Bucevschi e foarte frumos aranjat. Mobilă frumoasă, statuete, porțelanuri, șaluri turcești, broderii egiptene, piese etnografice bosniace și muntenegrene, cruci de lemn”⁴.

Dar să revenim la portretele prelaților bucovineni, care au înfrumusețat cândva interiorul a două săli din Reședința Mitropolitană. Ele sunt enumerate

² Corneliu Gheorghian, *Bucovina în pictură (Epaminonda A. Bucevschi)*. Extras din revista „Boabe de grâu”, an.V, nr. 9, București, 1935, p. 41.

³ Leca Morariu, *Epaminonda Bucevschi, gloria picturii arborosene*, în „Almanahul Muzeului Bucovinei”, seria II, an. I-II, Cernăuți, 1944, p. 233.

⁴ Idem, *Epaminonda Bucevschi în corespondența lui C. Porumbescu*, în „Institutul Cernăuți”, an.VI, Cernăuți, 1943, p. 7-8.

de profesorul universitar Simion Reli în *Călăuza...*: „Din Sala Sinodală spre aripa dreaptă a palatului se înșiruie două saloane mari de recepție: 1. „Salonul roșu”, cu portretele, în mărime naturală, ale mitropoliților Bucovinei, dintre care cele ale mitropoliților Teofil Bendela (1874–1875) și Teoctist Blajevice (1877–1891) sunt pictate de celebrul pictor român bucovinean, Epaminonda Bucevschi (1843–1891), fost prieten și coleg de studii la Viena al poetului Mihai Eminescu. 2. Apoi „Salonul albastru”, cu portretele foștilor episcopi ai Bucovinei: Dositei Herescu (1781–1789), Daniil Vlahovici (1789–1822), Isaia Baloșescu (1823–1834) și Eugenie Hacman (1834–1873), toate în mărime naturală”⁵.

Păcat că nu s-au mai păstrat nici tablourile mitropoliților și episcopilor în mărime naturală din Saloanele roșu și albastru, nici cele 11 lucrări în frescă din Sala sinodală, nici renumita frescă⁶ de pe porticul de deasupra ușii de intrare în corpul drept al *Reședinței*, care simboliza artele frumoase protejate de mitropolitul Silvestru. Astăzi fosta *Reședință mitropolitană* înglobează patru dintre facultățile Universității cernăuțene: Facultatea de Filologie (ucraiană și română), Facultatea de Teologie, Facultatea de Limbi Străine și Facultatea de Geografie.

Armenii catolici, care nu mai sunt astăzi la Cernăuți, își aveau *Biserica armeano-catolică*, ridicată între 1869–1875, după planurile aceluiași arhitect Josef Hlavka. La începutul anilor '70 ai secolului al XIX-lea comunitatea armeano-catolică din Cernăuți a hotărât construcția acestei biserici. A fost format un comitet în frunte cu primarul de atunci al orașului Iacob cavalier de Petrowicz. Biserica armeano-catolică este una dintre cele mai frumoase construcții din Cernăuți, în stil gotic-bizantin. În 1940 comunitatea armeană a părăsit Cernăuțiul și biserica a fost închisă.

În anii '90 ai secolului al XX-lea frumoasa clădire a *Bisericii armenie* – după ce a slujit în vremea sovieticilor ca depozit de filme – a fost restaurată în interior și transformată în Sală de orgă. Biserica are o acustică foarte bună. În prezent în incinta ei au loc concerte de orgă, susținute de artiștii din țară, cât și din străinătate. Impunătoarea orgă instalată în Biserica armeano-catolică a fost confecționată de firma „Riger-Kloss” de la Praha, special pentru Sala de orgă din Cernăuți.

⁵ Simion Reli, *Călăuza monumentelor religioase istorice din Eparhia Bucovinei* (cu ilustrațiuni în text), Cernăuți, 1937, p. 17-18.

⁶ Vezi imaginea cu fresca amintită și istoricul ei: Ilie Luceac, *Un pictor bucovinean: Epaminonda Bucevschi*, în „Glasul Bucovinei”, nr. 2/1994, p. 29; idem, *Unele considerații cu privire la originea familiei pictorului Epaminonda A. Bucevschi*, în „Glasul Bucovinei”, nr. 3(7), 1995, p. 29.

Two Cult Monuments Built By Czech Architect Josef Hlavka in Cernăuți

In 1782 the quarters of the bishopric of Rădăuți was moved to Cernăuți, where yet, there was no adequate building. In spite of all complaints and reports by bishop Eugenie Hacman during 1851–1852 to the administration in Lemberg (Lvov) and the Ministry of Cults in Vienna, showing that the bishop's moving from one house to another is not fit for his rank, it was only in 1860 that the Ministry of Cults issues a decree announcing the competition for the new project of the residence. This competition was won by famous Czech architect Josef Hlavka, author of the Imperial Opera (Hof-Oper), of the Academic High School, of the Lazarites' Church and of the Church of St. Ottomar in Vienna, of the Maternity Hospital in Prague, of the Church in Köpfing (Upper Austria) and so on – in all, circa 140 various edifices, with a very specific style. They were mostly built on the Ringstrasse in Vienna.

Yet in 1872, architect Josef Hlavka became seriously ill and had to return in Vienna. The works at the other two buildings were lead by his adjunct, engineer Reinecke, and, later on, by architect Felix Ksiezarski in Krakow. The completion of the works was delayed with ten years in comparison to the initially set deadline. Unfortunately, Josef Hlavka could not see his most beautiful work – the Residence of the Metropolitan Bishops in Bucovine - completed.

Fostul vechi Palat al Reședinței Episcopale din Cernăuți

Fosta Reședință Mitropolitană din Cernăuți
(astăzi corpul administrativ al Universității Naționale Iu. Fedkovyci)

Biserica seminarială Sfinții Trei Ierarhi, Vasile cel Mare, Grigore Teologul și Ioan Gură de Aur

Biserica armeano-catolică din Cernăuți (astăzi Sala de orgă)